

MAKTAB TA'LIMI JARAYONIDA O'QUVCHILAR TOMONIDAN JAMIYATDA O'Z-O'ZINI RIVOJLANTIRISH

Avlayev Avloqul Bayonovich,

*Qori Niyoziy nomidagi Tarbiya pedagogikasi milliy instituti mustaqil izlanuvchi,
Qashqadaryo viloyati Kitob tumani 4-umumiy o'rta ta'lim maktabi direktori*

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18677265>

Annotatsiya. Maqolada globallasuv sharoitida maktab va oila hamkorligiga asoslangan tarbiyaviy yondashuv o'quvchilarning o'ziga, ta'lim jarayonining boshqa sub'yektlariga, o'qitish jarayonining o'ziga, bilish ob'yektlariga va o'quv faoliyati natijalariga nisbatan qadriyatli munosabatlar tizimini shakllantirish imkoniyatlari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: globallasuv muhitida maktab va oilaning samarali hamkorligi, ma'naviy-axloqiy sohasini tarbiyalash, aksiologik salohiyatga ega, metapredmet o'quv ko'nikmalarini shakllantirish.

Аннотация. В статье рассматриваются возможности формирования системы ценностных отношений учащихся по отношению к самому себе, другим субъектам образовательного процесса, самому процессу обучения, объектам познания и результатам учебной деятельности на основе воспитательного подхода, основанного на сотрудничестве школы и семьи в условиях глобализации.

Ключевые слова: эффективное сотрудничество школы и семьи в условиях глобализации, воспитание духовно-нравственной сферы, формирование аксиологических имеющих потенциал, метапредметных навыков обучения.

Abstract. The article reflects on the possibilities of forming a system of valuable attitudes in relation to the students themselves, other subjects of the educational process, the teaching process itself, objects of knowledge and the results of educational activities, an educational approach based on school and family cooperation in the context of globalization.

Keywords: effective cooperation of the school and family in the atmosphere of globalization, the upbringing of the spiritual and moral sphere, the formation of axiological with potential, metapredmet learning skills.

Kirish. Ma'naviy-axloqiy tarbiya umumiy o'rta ta'limning Davlat ta'lim standartiga muvofiq maktab o'quvchilari ta'limi mazmunining uzviy qismi hisoblanadi. Ma'naviy-axloqiy tarbiya vazifalari maktab bitiruvchisini tayyorlash bo'yicha davlat buyurtmasi talablari bilan to'liq mos keladi, uning shaxsiy natijalari quyidagilarni aks ettiradi:

1. Fuqarolik o'zligini tarbiyalash: vatanparvarlik, Vatanga, yurtimizning ko'p millatli xalqining o'tmishi va buguniga hurmat; Yurtimizning ko'p millatli jamiyatining gumanistik, demokratik va an'anaviy qadriyatlarini o'zlashtirish.

2. Boshqa odamga, uning fikriga, dunyoqarashiga, madaniyatiga, tiliga, e'tiqodiga, fuqarolik pozitsiyasiga, O'zbekiston va jahon xalqlarining tarixi, madaniyati, dini, an'analari, tillari, qadriyatlariga nisbatan ongli, hurmatli va xayrixoh munosabatni shakllantirish; boshqa odamlar bilan muloqot qilishga va unda o'zaro anglashuvga erishishga tayyorlik va qobiliyat.

3. Guruhlar va jamoalarda, shu jumladan, kattalar va ijtimoiy jamoalarda ijtimoiy normalarni, xulq-atvor qoidalarini, rollar va ijtimoiy hayot shakllarini o'zlashtirish.

4. Shaxsiy tanlov asosida axloqiy muammolarni hal qilishda axloqiy ong va kompetentlikni rivojlantirish, axloqiy his-tuyg'ular va axloqiy xulq-atvorni, o'z xatti-harakatlariga ongli va mas'uliyatli munosabatni shakllantirish.

5. Sog'lom va xavfsiz turmush tarzi qadriyatini shakllantirish.

6. Inson va jamiyat hayotida oilaning ahamiyatini anglash, oilaviy hayot qadriyatlarini qabul qilish, o'z oila a'zolariga hurmat va g'amxo'rlik bilan munosabatda bo'lish; va boshqalar.

Adabiyotlar tahlili. Mazkur tadqiqotning nazariy asosini O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni hamda ta'lim sohasiga oid normativ-huquqiy hujjatlar tashkil etadi. Ushbu hujjatlarda ma'naviy-axloqiy tarbiyaning ustuvor yo'nalishlari va uzluksiz ta'lim tizimini takomillashtirish orqali shaxs kamolotini ta'minlash masalalari belgilangan.

Ilmiy manbalarda ma'naviy-axloqiy tarbiya, aksiologik yondashuv va globallashtirish sharoitida ta'lim mazmuni masalalari keng yoritilgan. Xususan, I.A.Ilyin va V.I.Tatarkevich asarlarida axloqiy qadriyatlar va shaxs dunyoqarashining shakllanishi tahlil etilgan, N.A.Kabachenko esa ommaviy axborot vositalarining yoshlar ongiga ta'sirini o'rgangan. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti hujjatlarida sog'lom turmush tarzi va ijtimoiy moslashuv masalalari yoritilib, ular ma'naviy-axloqiy tarbiya bilan uzviy bog'liqligi ko'rsatib berilgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda tizimli yondashuv, aksiologik yondashuv hamda shaxsga yo'naltirilgan pedagogik yondashuv metodologik asos sifatida qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida normativ-huquqiy hujjatlar va ilmiy adabiyotlar tahlili, qiyosiy-tahliliy metod, pedagogik kuzatuv va umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Shuningdek, maktab va oila hamkorligi jarayonidagi tarbiyaviy ishlar mazmunini aniqlashda modellashtirish usuli qo'llanildi. Olingan natijalar asosida o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy tarbiyalanganligini oshirishga qaratilgan pedagogik model ishlab chiqildi.

Tahlillar va natijalar. Maktab ta'limi jarayonida o'quvchilar tomonidan jamiyatda o'z-o'zini rivojlantirish va o'z-o'zini namoyon qilish, o'z qadr-qimmatini, hayot mazmunini, hayotiy tanlovini anglash, ijtimoiy kompetentlikni shakllantirish uchun zarur bo'lgan umuminsoniy va ijtimoiy-madaniy ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni anglash sodir bo'ladi. Ma'naviy-axloqiy tarbiya o'quvchilarga belgilangan namunalar ko'rinishidagi ijtimoiy ahamiyatga ega me'yorlarni egallash va o'z xulq-atvorida ularga amal qilish imkonini beradi.

Umumiy o'rta ta'limning asosiy ta'lim dasturini o'zlashtirishning metapredmet natijalariga globallashtirish muhitida alohida ahamiyat kasb etuvchi qator kompetensiyalar kiradi. Bular jumlasiga axborot bilan ishlash, uni tanqidiy tahlil qilish, turli manbalardan foydalanish madaniyatini egallashga bo'lgan motivatsiyani rivojlantirish kabilar kiradi,

bularsiz zamonaviy axborotlashgan jamiyatda o‘quv va keyingi kasbiy faoliyatni tasavvur etib bo‘lmaydi. Ta’kidlash joizki, globallashuv muhitida maktab va oilaning samarali hamkorligi o‘quvchilarning ma’naviy-axloqiy sohasini tarbiyalashda katta aksiologik (qadriyatli) salohiyatga ega, chunki bu hamkorlik axborot bilan ishlash va uni taqdim etish bo‘yicha deyarli barcha metapredmet o‘quv ko‘nikmalarini shakllantirishga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi.

“Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish sohasida o‘quvchilarning kompetensiyasini umumiy foydalanish darajasida shakllantirish va rivojlantirish, shu jumladan axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini egallash, axborotni izlash, tuzish va uzatish, bajarilgan ishlarni taqdim etish, axborot xavfsizligi asoslari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositalari va Internet tarmog‘idan xavfsiz foydalanish ko‘nikmalari” – globallashuv sharoitida mutlaqo barcha fan sohalarini o‘zlashtirish uchun zarurdir. Globallashuv muhitida maktab va oila hamkorligi orqali erishilishi lozim bo‘lgan natijalar “kompyuter dasturlari va Internetda ishlashda xavfsiz va maqsadga muvofiq xulq-atvor ko‘nikma va malakalarini shakllantirish, axborot etikasi va huquqi normalariga rioya qilish ko‘nikmalarini” aks ettirishi kerak, buning o‘zi o‘quvchining ma’naviy-axloqiy tarbiyalanganligi ko‘rsatkichidir.

Shunday qilib, umumiy o‘rta ta’limning davlat ta’lim standarti tahlili shuni ko‘rsatdiki, globallashuv sharoitida maktab va oila hamkorligiga asoslangan tarbiyaviy yondashuv o‘quvchilarning o‘ziga, ta’lim jarayonining boshqa sub’yektlariga, o‘qitish jarayonining o‘ziga, bilish ob’yektlariga va o‘quv faoliyati natijalariga nisbatan qadriyatli munosabatlar tizimini shakllantirish imkoniyatidan iborat bo‘lgan katta tarbiyaviy salohiyatga ega.

Ta’lim dasturlari – maktab ta’lim jarayonida o‘z-o‘zini takomillashtirish qobiliyati; diniy bag‘rikenglik, odamlarning diniy his-tuyg‘ulari, qarashlari yoki ularning yo‘qligiga hurmat bilan munosabatda bo‘lish; yurtimiz xalqlarining madaniy an’analarida saqlanadigan asosiy axloq normalari, axloqiy, ma’naviy ideallarni bilish, ular asosida xatti-harakatlar, xulq-atvor, isrofgarchilik iste’molida ongli ravishda o‘zini cheklashga tayyorlik; dunyoviy etika, an’anaviy dinlar madaniyati, ularning insoniyat madaniyati va tarixini rivojlantirishdagi, fuqarolik jamiyati va davlatchiligini shakllantirishdagi o‘rni haqida tasavvurlarning shakllanganligi; inson, oila va jamiyat hayotida axloq, e’tiqod va dinning ahamiyatini tushunish). O‘qishga mas’uliyatli munosabatni shakllantirish; mehnatga hurmat bilan munosabatda bo‘lish, ijtimoiy ahamiyatga ega mehnatda ishtirok etish tajribasining mavjudligi. Inson va jamiyat hayotida oilaning ahamiyatini anglash, oilaviy

hayot qadriyatlarini qabul qilish, o'z oila a'zolariga hurmat va g'amxo'rlik bilan munosabatda bo'lish".

Odatda, ma'naviy-axloqiy tarbiya asosan darsdan tashqari mashg'ulotlarda va ijtimoiy-gumanitar fanlarni o'rganishda amalga oshiriladi, deb hisoblanadi, biroq ta'lim dasturlari tahlili shuni ko'rsatdiki, globallasuv muhitida samarali maktab-oila hamkorligi orqali shakllantiriladigan asosiy shaxsiy natijalar bevosita maktab o'quvchisining ma'naviy-axloqiy tarbiyalanganligi bilan bog'liqdir. Xususan, bunday hamkorlik natijasida o'quvchida quyidagilar mavjud bo'lishi kerak:

➤ shaxs, davlat, jamiyat rivojlanishining eng muhim strategik resursi sifatida axborot haqida tasavvurlarning mavjudligi; zamonaviy dunyoda axborot jarayonlarining o'rnini tushunish;

➤ axborotning tarqalishining huquqiy va axloqiy jihatlarini hisobga olgan holda unga mas'uliyat bilan munosabatda bo'lish;

➤ olinayotgan axborotni tahlil qilish va tanqidiy baholashning birlamchi ko'nikmalarini egallash;

➤ atrofdagi axborot muhitining sifati uchun shaxsiy javobgarlik hissini rivojlantirish;

➤ o'quv mazmunini o'z hayotiy tajribasi bilan bog'lay olish qobiliyati, globallasuv sharoitida axborot va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sohasida tayyorgarlikning ahamiyatini tushunish;

➤ zamonaviy vositalar va usullardan foydalanib, o'z ta'lim darajasini oshirishga va ta'limni davom ettirishga tayyorlik;

➤ ta'lim, ijtimoiy foydali, o'quv-tadqiqot, ijodiy faoliyat va boshqa jarayonlarda tengdoshlar va kattalar bilan muloqot qilish va hamkorlik qilish qobiliyati va tayyorligi.

Shunday qilib, o'quvchilar ta'limi mazmunini tartibga soluvchi hujjatlar tahlili shuni ko'rsatdiki, maktab o'quvchisi shaxsini shakllantirishda ma'naviy-axloqiy tarbiyaga ustuvor ahamiyat beriladi. Globallasuv muhitida maktab va oila hamkorligi bu borada katta salohiyatga ega, ammo undan to'liq foydalanilmayapti. Bu globallasuv muhitida maktab va oila o'zaro munosabatlari vositasida o'quvchini ma'naviy-axloqiy tarbiyalash samaradorligini ta'minlaydigan pedagogik modelni ishlab chiqish zarurligini taqozo etdi.

Maqsad aslida ta'lim orqali amalga oshiriladigan, O'zbekistonning kelajakdagi to'laqonli fuqarolariga nisbatan jamiyatning ijtimoiy-aksiologik buyurtmasini tegishli pedagogik atamalar bilan ifodalaydi. Modellastirilayotgan jarayonning maqsadi modelning boshqa komponentlariga nisbatan tizim tashkil etuvchi omil sifatida namoyon bo'ladi va bu holda o'quvchi shaxsining ma'naviy-axloqiy tarbiyalanganligini: axloqiy dunyoqarashni, umuminsoniy va milliy qadriyatlarga ongli munosabatni, axloqiy his-tuyg'ularni, vijdonli, mas'uliyatli xulq-atvorni va fuqarolik o'zligini shakllantirishdan iborat.

Bu maqsad quyidagi vazifalarni hal qilishni taqozo etadi:

1. O‘quvchilar tomonidan ma’naviy-axloqiy qadriyatlarni o‘zlashtirishlari uchun maktab va oila hamkorligiga asoslangan optimal pedagogik sharoitlarni yaratish;

2. Ma’naviy-axloqiy yo‘nalishlar doirasida o‘quvchilarning “dunyo manzarasi”ga o‘z vaqtida pedagogik ta’sir o‘tkazish, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish va o‘z xatti-harakatlarini tahlil qilishga (refleksiyaga) undash orqali o‘quvchilarni mustaqil axloqiy tanlovga rag‘batlantirish.

Ikkinchi vazifaga kelsak, “dunyo manzarasi” tushunchasi nisbatan yangi, ammo ilmiy muhokamalarda allaqachon talabgir ekanini ta’kidlash lozim. Zamonaviy olimlar tomonidan dunyo manzarasi odatda tabiat, jamiyat, madaniyat, tarix, sotsiumdagi odamlarning o‘zaro munosabatlari va xulq-atvor normalari haqidagi tasavvurlar tizimi sifatida tushuniladi. Aan shu tasavvurlar odamlarning hayotda amal qiladigan qadriyatli yo‘nalishlari va axloqiy tamoyillarini belgilaydi.

Ma’naviy-axloqiy tarbiya jarayonida “dunyo manzarasi”ga o‘z vaqtida pedagogik ta’sir o‘tkazish zarurati shundaki, globallasuv sharoitida axborot oqimiga sho‘ng‘ish natijasida o‘quvchilar ko‘pincha dunyo haqidagi buzilgan tasavvurlarga yoki buzilgan dunyo manzarasiga amal qiladilar. Bunga ommaviy axborot vositalari faol yordam beradi, ular “tushunchalar iyerarxiyasi mavjud bo‘lgan an’anaviy gumanitar madaniyatni, axloqiy tayanch nuqtasi bo‘lmagan, ko‘plab fragmentlar rivojlanishidan atrof-muhit manzarasi shakllanadigan mozaik madaniyatga aylantirish” g‘oyasini maqsadli ravishda amalga oshiradilar. Shu munosabat bilan, biz o‘quvchilarning qadriyatli yo‘nalishlariga pedagogik ta’sirni maktab va oila hamkorligi vositasida o‘quvchilar tomonidan o‘quv materialini ijobiy tahlil qilishni rag‘batlantirish va o‘quvchi ongida adekvat dunyo manzarasining ma’naviy-axloqiy asoslarini shakllantirish deb tushunamiz. Biz S.Yu.Stepanov va I.N.Semenovning shaxs tomonidan “dunyo manzarasi”ni anglash asosida yotuvchi refleksiya bilvosita samarali shaxsiy pozitsiyani shakllantirishga yordam beradi degan fikriga qo‘shilamiz.

Globallasuv sharoitida maktab va oila hamkorligi bu jarayonda alohida o‘rin tutadi, chunki u o‘quvchilarning dunyoqarashini va ularning axborotni qayta ishlash bilan bog‘liq metapredmet ko‘nikmalarini shakllantiradi, bular barcha o‘quv fanlarini o‘rganishda dolzarbdir. Bu yondashuv katta tarbiyaviy resursga ega bo‘lib, uni amalga oshirish pedagogik tamoyillarga, ya’ni ta’limning yo‘nalishini, mazmunini, shakllari va usullarini tanlashni belgilovchi rahbariy g‘oyalarga tayanish bilan bog‘liq. O‘quvchilarni ma’naviy-axloqiy tarbiyalash tamoyillarini belgilashda biz birinchi navbatda ilmiylik, tushunarlik, tizimlilik, izchillik, nazariyaning amaliyot bilan bog‘liqligi, ko‘rgazmalilik va boshqa didaktik tamoyillarga tayandik. Bundan tashqari, tadqiqot maqsadini va globallasuv muhitida maktab-oila hamkorligining ma’naviy-axloqiy tarbiya masalalarini hal qilishdagi

o'ziga xos rolini hisobga olib, biz o'rganilayotgan jarayon samaradorligini oshiradigan bir qator tamoyillarni aniqladik va asosladik.

Didaktik materialning ma'naviy-axloqiy tarkibiy qismining ustuvorligi tamoyili axborotni o'quvchining qadriyatlar tizimi (aksiosfera)ni shakllantiruvchi ma'no hosil qiluvchi omil sifatida tan olishni nazarda tutadi. Bu, globallashuv sharoitida maktab va oila hamkorligi orqali, o'quvchilarga ta'sir ko'rsatuvchi ma'naviy-axloqiy yo'naltirilgan axborotni maqsadli tanlashni taqozo etadi. O'quvchilar zamonaviy hayotning turli jihatlarini (masalan, axborot muhiti, inson va axborot munosabatlari, ijtimoiy modellashtirish kabi mavzularni) o'zlashtirish jarayonida aynan shunday axborot bilan ishlashlari kerak bo'ladi.

Ta'lim-tarbiya jarayonining texnologik (zamonaviy vositalar) va aksiologik (qadriyatli) komponentlarini to'g'ri nisbatda olib borish tamoyili asosida umumiy o'rta ta'limning Davlat ta'lim standarti va o'quv dasturlarida shakllantirilgan ta'lim-tarbiya maqsadlarini teng huquqlilik va izchil amalga oshirish g'oyasi yotadi. Bu maqsadlar, bir tomondan, axborot jarayonlari haqidagi ilmiy tasavvurlarni shakllantirish, shuningdek, zamonaviy vositalar yordamida turli xil axborotlar bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish bilan bog'liq. Boshqa tomondan esa, olingan axborotning zamonaviy dunyo manzarasini shakllantirishdagi rolini tushunishga asoslangan holda unga nisbatan tanlovchan munosabatni tarbiyalash bilan bog'liq. Bu axborotning tarqalishining huquqiy, axloqiy va ma'naviy jihatlarini hisobga olgan holda unga nisbatan mas'uliyatli munosabatni tarbiyalashni taqozo etadi.

O'quvchilarning "dunyo manzarasi"ni shakllantirish va tuzatish usullarini tanlashda ularning yosh xususiyatlarini hisobga olish tamoyili shu bilan bog'liqki, o'quvchilik yoshi, bir tomondan, namoyishkorona xatti-harakatlar, impulsivlik, ta'sirchanlik, kattalarga o'z ta'siri doirasini kengaytirishga intilish kabi emosional beqarorlik bilan tavsiflangani uchun juda murakkabdir. Boshqa tomondan, o'quvchilarda mustaqillik rivojlanadi, qadriyatlar haqidagi tasavvurlar qayta ko'rib chiqiladi, o'z qadriyatlar iyerarxiyasi shakllanadi, bu esa "dunyo manzarasi"ni tuzatish va ma'naviy-axloqiy tarbiya uchun qulay psixologik zamin hisoblanadi. Shu sababli, maktab va oila hamkorligidagi yondashuvlar ushbu yosh xususiyatlarini inobatga olishi lozim.

Ongli ijtimoiylashuv tamoyili ta'lim jarayonida o'quvchining axloqiy xulq-atvor me'yorlarini tushunish va qabul qilish, demak, ularga rioya qilish, qabul qilingan ma'naviy-axloqiy qadriyatlarga muvofiq o'zini mamlakat fuqarosi sifatida anglash asosida jamiyatga optimal moslashuvi uchun zamin yaratishga yo'naltirilgan. Bunga erishishda maktab va oilaning birgalikdagi sa'y-harakatlari muhim.

Borliqni muammolilik va tanqidiy idrok etish tamoyili globallashuv muhitida maktab va oila hamkorligida ta'limni shunday tashkil etishni taklif qiladiki, u axloqiy qadriyatlarining ichkilashtirilishini (interiorizatsiyasini) ta'minlaydi: material mazmunidan uni anglash va muhokama qilishga o'tish, muammoni qo'yishdan – materialning

(axborotning) ma'naviy-axloqiy o'zagini izlashga o'tish. Bu o'quvchilar tomonidan tegishli axloqiy yo'l-yo'riqlarni o'zlashtirishini taqozo etadi.

Ijtimoiy ahamiyatga ega fuqarolik va ijtimoiy-madaniy faoliyatga ijobiy motivatsiya tamoyiliga rioya qilish o'quv materialining o'quvchini maktab, mahalla, shahar va mintaqa miqyosidagi ijtimoiy foydali faoliyatga jalb qilish doirasida ijtimoiy ahamiyatga ega loyihalarga "chiqishi" orqali ta'minlanadi. Bunda maktab va oilaning rag'batlantiruvchi roli katta.

Ushbu tamoyillar globallashuv sharoitida maktab va oila hamkorligi orqali amalga oshiriladigan tarbiyaviy ishlar mazmunini aksiologik (qadriyatli) kontentni (ingl. content – mazmun) qo'llash orqali "ma'naviy-axloqiy konversiyasini" (o'zgartirishni) belgilaydi. Bu kontent, 1-rasmda keltirilgan ma'naviy-axloqiy yo'naltirilgan maxsus matrisa-kontentlar bo'yicha, muhokama qilinadigan mavzular uchun materiallar mazmunini tanlashni nazarda tutadi.

Ayrim matrisa-kontentlarning ajratilishining maqsadga muvofiqligi zamonaviy ijtimoiy-madaniy kontekst bilan bog'liq. Masalan, oilaviy qadriyatlar va gender o'zaro munosabatlari kontenti biz tomondan alohida matrisaga ajratilgan, birinchidan, o'quvchining jinsiy yetilishi va psixikasi rivojlanishi xususiyatlari bilan bog'liq; ikkinchidan, turli xil tok-shoularning salbiy ta'siri, erkin aloqalarning targ'ib qilinishi, oilaviy qadriyatlarning qadrsizlanishi, to'liq bo'lmagan oilalarda tarbiyalanayotgan o'quvchilarning ko'pligi bilan bog'liq. Bunday muammolarni hal qilishda maktab va oilaning yaqin hamkorligi ayniqsa zarur.

Maktab va oila hamkorligidagi tarbiyaviy ishlarning tematik kontentini (mavzuga oid mazmunini) belgilab beruvchi ma'naviy-axloqiy matrisalar.

- ✓ Mavzuning (yoki muhokamaning) asosiy o'zagi.
- ✓ Vatanparvarlik qadriyatlari kontenti; Fuqarolik; Mehr-shafqat va rahmdillik; Jamoaviylik va hamjihatlik; Mehnatsevarlik; Fidokorlik va jonkuyarlik va boshqalar;
- ✓ Ko'p madaniyatlilik (polimadaniy); Bag'rikenglik (tolerantlik);
- ✓ Xushmuomalalik (odob, ehtimor); Kamtarlik; Halollik (rostgo'ylik); Mas'uliyatlilik (javobgarlik hissi); Olijanoblik; Sog'lom turmush tarziga (STT) intilish va boshqalar;
- ✓ Oilaviy qadriyatlar va gender (jinslararo) o'zaro munosabatlar.

Ko'p madaniyatlilik qadriyatlari va bag'rikenglik kontentini alohida matrisaga ajratish zamonaviy maktab o'quvchisining migratsiya jarayonlari va "madaniyatlar muloqoti" bilan tavsiflanadigan jadal o'zgaruvchan ijtimoiy-madaniy muhitga sho'ng'iganligi bilan bog'liq. Ko'p madaniyatli ta'lim muhiti sharoitida o'quvchilar tomonidan gumanizm va bag'rikenglik qadriyatlarini ichkilashtirishi (interiorizatsiyasi), shuningdek, turli xalqlarning ma'naviy-axloqiy qadriyatlariga e'tibor qaratish zarur, bu esa shaxsning jahon madaniy va ta'lim makoniga muvaffaqiyatli integratsiyalashuvini ta'minlaydi. Bu jarayonda maktab va oilaning yo'naltiruvchi roli kattadir.

Maktab va oila hamkorligida olib boriladigan tarbiyaviy ishlarning aksiologik (qadriyatli) kontentini amalga oshirish quyidagilar orqali ta'minlanadi: Tahlil qilish, umumlashtirish, tushunish uchun mashg'ulotlar va muhokamalarda foydalaniladigan, globallashuv va ma'naviy-axloqiy masalalarga oid maqsadli tanlangan axborot; Grafik mashqlar, syujetli rasm chizish, taqdimot yaratish, muammoli vaziyat, muloqot, veb-kvest (maqsadli onlayn izlanish), "ijodiy laboratoriya", virtual ekskursiyalar, ijtimoiy ahamiyatga ega loyiha kabi shakl va usullar bilan ta'minlanadigan, o'quvchi, oila va maktab ishtirokidagi maxsus tarzda tashkil etilgan faoliyat.

Ushbu va boshqa shakl va usullarni ajratib ko'rsatilgan tamoyillar, mazmun va o'quvchini globallashuv sharoitida maktab va oila hamkorligi orqali ma'naviy-axloqiy tarbiyalashning asosiy bosqichlariga muvofiq qo'llash xususiyatlarini misollar bilan ko'rsatib o'tamiz: aksiologik (qadriyatli), ijtimoiy-moslashuvchan, reflektiv-tahliliy va fuqarolik o'zligini anglash bosqichi.

Xulosa. Aksiologik bosqichda, o'quvchilar ongida asosiy ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni mazmun, usul va vositalar orqali yetkazish va dolzarblashtirish ko'zda tutilganda, asosan ta'limni tashkil etishning jamoaviy (ommaviy) shaklidan foydalaniladi (masalan, oilaviy davradagi suhbatlar, maktab miqyosidagi oilaviy tadbirlar). Uning doirasida quyidagi usullar qo'llaniladi: taqdimot usuli; hikoya qilish (hissiy kechinmalar orqali o'rgatish g'oyasini amalga oshiruvchi rag'batlantiruvchi qiziqarli mazmunda); virtual ekskursiya; syujetli rasm chizish va boshqalar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentyabrdagi O'RQ-637-sonli "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. www.lex.uz.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 6-sentyabrdagi "Professional ta'lim tizimini yanada takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF- 5812-sonli Farmoni. www.lex.uz
3. "Maktab – ota-ona – mahalla" hamkorligi uzviy tashkil etiladi - O'zbekiston Milliy axborot agentligi - rasmiy xabarlar, tezkor yangiliklar, tahliliy-tanqidiy materiallar, qonun hujjatlari, foto va videoreportajlar, data poslednego obrasheniya: aprelya 11, 2025, https://uza.uz/uz/posts/maktab-ota-ona-mahalla-hamkorligi-uzviy-tashkil-etiladi_567716
4. Илин И.А. О воспитании национальной элиты. М.: Жизнь и мысль, 2001. 509 с.
5. Кабаченко Н.А. Восприятие телевизионной рекламы детьми разных возрастных групп // Вестник МГОУ. 2011. №4. С.76-80.
6. Татаркевич В.И. История философии. Античная и средневековая философия. Перм: Изд-во Пермского университета, 2001. 482 с.
7. Устав (Конституция). Всемирной организации здравоохранения: принят в г. Нью-Йорке 22 июля 1946 г. // Международные организации: материалы и док. / Сиб. ин-т междунар. отношений и регионоведения; сост.: О.В. Плотникова, Ю.И. Дубровин, В.С. Плотников. Новосибирск, 2004. С. 121131.